

ставка, обшук, виїмка, огляд, освідування, арешт майна, відтворення обстановки та обставин події, пред'явлення для впізнання, призначення експертизи та ін. Слідчі дії проводяться тільки особами, уповноваженими законом. Слідчі дії спрямовані на збирання й перевірку доказів” (ЮТТС, с. 252). Словосполучення *слідчі дії* за ознакою ‘стос. злочину’ є також частковим (а не повним!) синонімом до слова *розслідування*, оскільки назване ним поняття перебуває у відношенні входження до поняття “слідство”, про лексико-семантичні відношення якого з поняттям “розслідування” йшлося вище.

Отже, терміни *слідство* і *розслідування* за дихотоміями диференційних ознак ‘досудовий – судовий’ і ‘стос. злочину – не стос. злочину’ та відношенням входження є частковими синонімами. За іншими диференційними ознаками вони не синонімізуються. Взаємозамінними ці слова можуть бути лише в певних контекстах, напр.: *попереднє слідство* і *попереднє розслідування*. Терміни *слідчі дії* і *розслідування* також частково синонімізуються в межах відношення входження і є взаємозамінними за дихотомією ‘конкретизація – узагальнення’ лише в деяких контекстах, напр.: *проведення слідчих дій* і *проведення розслідування*, *продовження слідчих дій* і *продовження розслідування*.

В. Л. Іващенко, Л. М. Василькова
КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ –
КАРНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ //
КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ
КОДЕКС УКРАЇНИ –
КАРНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ
КОДЕКС УКРАЇНИ

Відомості про першу згадку слова *кримінальний* (XVII ст.) та його фіксація в сучасних тлумачних словниках української мови засвідчують, що в семантичній структурі цього слова є етимологічно виявлені домінуючі семи (елементарні ознаки змісту) ‘злочинний / злочин / злочинність / злочинець’ і ‘карний / кара / покарання’ та власне диференційні

ознаки ‘судовий / осуд’, ‘неприпустимий’, ‘розслідування’. Пор.: визначення цього слова в різних лексикографічних джерелах: *кримінальний* (стар. кримінальний, болг. криминален, схв. крїминāлан, лат. *crīminālis / criminalis*, що походить від *crītan* “обвинувачення; провина, гріх; злочинець”, пов’язаного з *certo* “розрізняю, бачу; пізнаю; вирішую, ухвалюю; просіюю”) – “карний; той, якому загрожує судова кара”; юр. “те саме, що карний 1–3”; “такий, у якому описуються карні злочини та їх розслідування (про художній твір)”; “злочинний (який є злочином, містить у собі злочин; який чинить, учинив злочин; який заслуговує на осуд, неприпустимий)”; “той, що стосується вивчення злочинів і злочинності, боротьби і запобігання злочинам” (ЕСУМ, III, с. 92; СУМ, III, с. 605; СУМ, IV, с. 108, 347; ССІС, с. 389; ВТССУМ, с. 526, 586).

Отже, в українській мові слова *кримінальний* – *карний* – *злочинний* є синонімами (саме в такій послідовності побудови синонімічного ряду! (ПССУМ, с. 173), що, власне, й спричиняє небажані для терміна *кримінальний* різночи-

тання в назвах *Кримінальний кодекс України* і *Кримінально-процесуальний кодекс України* (див.: офіційний сайт “Законодавство України” (ЗУ).

Домінування в семантичній структурі запозиченого з латинської мови слова *кримінальний* семантичної ознаки ‘карний / кара / покарання’, а також тенденція до вибудовування галузевих термінологій на національній основі потребують використання в назві майбутнього кодексу питомої лексики *карний* замість іншомовної *кримінальний*. Див. також: “Словник української мови” Б. Д. Грінченка (за виданням 1996 р.), де рос. *уголовный* (*наказуемый*) в українському реєстрі передане як *карний* (слово *кримінальний* не зафіксоване взагалі) (СУМ/Г, II, с. 222); “Російсько-український словник складної лексики” С. Караванського, де рос. *криминальный* стос. до кодексу також передане як *карний* (РУССЛ, с. 165).

Слово *карний* (первісно від *кара* “суворе покарання, відплата за щонебудь”, “страта”, діал. “штраф”; прасл. **kara* “покарання, кривда”, первісно, очевидно, “тілесне ушкодження” або “здирання одягу” (ВТССУМ, с. 522; ЭСРЯ, с. 168) в сучасних лексикографічних джерелах зафіксоване в таких значеннях: юр. “який учинив злочин проти життя і майна”, у значенні іменника *карний* “той, хто вчинив злочин проти життя і майна”, юр. “який становить замах на життя і майно”, юр. “пов’язаний із розслідуванням і покаранням злочинів проти життя і майна”, рідко “те саме, що каральний” (СУМ, IV, с. 108, 347; ВТССУМ, с. 526, 586). Синонімію *карний* – *каральний* (каральний “призначений для покарання, придушення” (ВТССУМ, с. 523) спричиняє те, що на певному етапі паралельного лексико-семантичного розвитку зазначених слів у семантиці слова *карний* відбулося заміщення сем: “той, кого карали”, “той, якому загрожує кара” на “той, хто / що карає”. Крім того, насичення первісного значення цього слова (“покараний” ← “скривджений” ← “тілесно ушкоджений” – семантичний розвиток за аналогією до значення слова *кара*) інтелектуально-логічною інформацією у напрямі “тілесно ушкоджений, скривджений у результаті якогось діяння, злочину” синонімізувало лексики *карний* і *кримінальний*. Тому *кримінальний*, окрім “карний”, набуло ще й значення “злочинний” (вияв дифузії значень, тобто нечіткої диференціації значень у полісемічному слові; відсутність чітких меж між значеннями). Див. “Словник правничої мови” А. Ю. Кримського, де термін *кримінальний* ідентифікований з терміном *злочинний* (РУСПМ). Зауважимо, що в семантичній структурі слова *злочинний* так само, як і в семантичній структурі слова *кримінальний*, наявні елементарні ознаки змісту ‘осуд’ та ‘неприпустимий’: “який є злочином, містить злочин”, “який чинить, учинив злочин”, “який заслуговує на осуд; неприпустимий” (ВТССУМ, с. 464).

Отже, в українській мові вибудовуються синонімічні ряди *карний* (якому загрожує кара; який учинив злочин; той, хто вчинив злочин) – *кримінальний* – *злочинний* і *карний* (пов’язаний із покаранням злочинів) – *каральний*, що чітко увиразнюють зміст майбутнього кодексу.

На підставі проведеного обґрунтування можемо рекомендувати як коректні назви *Карний кодекс України* замість *Кримінальний кодекс України* і *Карно-процесуальний кодекс України* замість *Кримінально-процесуальний кодекс України* та *Кримінальний процесуальний кодекс України* (саме *карно-процесуаль-*

ний, а не карний процесуальний, оскільки в українській мові існує тенденція до лексикалізації послідовно сполучуваних прикметників як вияв закону економії мовних ресурсів).

Л. О. Симоненко
ГРЕЦЬКИЙ АЛФАВІТ –
ГРЕЦЬКА АБЕТКА

В українській мові на позначення поняття “сукупність літер, прийнятих у писемності якої-небудь мови і розмішених у певному усталеному порядку” (СУМ, I, с. 2, 24, 35) вживають терміни *абетка*, *азбука*, *алфавіт*, що є абсолютними синонімами, утвореними від перших літер відповідно українського, старослов'янського та грецького алфавітів. Зважаючи на грецьке походження слова *алфавіт*, радимо користуватися також терміном *грецький алфавіт*.

Л. О. Симоненко
ПОЖЕЖНИЙ –
ПРОТИПОЖЕЖНИЙ

Терміни *пожежний* і *протипожежний* та утворені з ними словосполучення мають різні лексичні значення: *пожежний* – “призначений для повідомлення про пожежу” (*пожежна автоматика*, *пожежний дзвін*); “призначений для гасіння пожежі” (*пожежна команда*, *пожежне спорядження*, *пожежне озброєння*, *пожежне водопостачання* тощо); “призначений для спостереження за пожежею” (*пожежна вежа*, *пожежна безпека*, *пожежна охорона*); “стосовний до пожежі” (*пожежне випробування*, *пожежна завіса*, *пожежна профілактика*, *пожежна справа*, *пожежний стан*); *протипожежний* – призначений для боротьби з пожежами, для захисту від них та запобігання їм (*протипожежні вимоги*, *протипожежні засоби*, *протипожежні норми*, *протипожежна пропаганда*, *протипожежний інструктаж* тощо) (СУМ, VI, с. 8; ССРЛЯ, X, с. 733–735; XI, с. 1459)

Л. О. Симоненко
ІМУННО-МІКРОБНІ ФАКТОРИ –
ІМУНОДЕФІЦИТ

В українській мові слово *імуно-мікробний* пишемо через дефіс, тому що воно утворене з двох рівноправних прикметникових основ – *іmunний* та *мікробний*. Крім того, слово потрібно писати з двома літерами *ни*, оскільки його перша частина походить від прикметника *іmunний*, який має таке подвоєння. У слові *імунодефіцит* подвоєння немає, тому що воно пов'язане з іменником *іmunітет* (РУСНТ*, с. 196; УП, с. 21–22). Отже, у сучасній українській мові правильно вживати терміни *імуно-мікробні фактори*, але *імунодефіцит*.